

HEIKKI E.S. MATTILA, Comparative Legal Linguistics, Översättare Christopher Goddard, Ashgate, 2006, 347 sidor

Introduktion

Heikki Mattila, professor i rättslingvistik vid Lapplands universitet i Rovaniemi, har skrivit en ständigt aktuell bok. Detta stämmer inte endast symboliskt, i form av ett angeläget ämne, utan även bokstavligt. Det finska originalet "Vertaileva oikeuslingvistiikka" (komparativ rättslingvistik) utkom 2002, den ovan nämnda engelska översättningen 2006 och framgent väntas också en version på franska, "Linguistique juridique comparée". Samtliga sidreferenser nedan avser, om annat ej anges, den engelska översättningen.

"Comparative Legal Linguistics" har väckt berättigad uppmärksamhet inom det språkvetenskapliga området.¹ Dess ämne är emellertid av minst lika stort intresse för jurister och syftet med denna korta presentation är att introducera boken för jurister som ännu inte gjort dess bekantskap.

Innehåll och struktur

"Comparative Legal Linguistics" består av fyra avsnitt. I det första avsnittet (kapitel 1) introducerar författaren ämnet rättslingvistik som studiet av hur det juridiska språket utvecklats, hur det brukas samt dess kännetecken (s. 11). Han noterar den osäkerhet som föreligger vad gäller terminologin. Forskning kring det rättsliga språket kan för närva-

rande bedrivs under olika beteckningar och bokens titel är inte självklar, åtminstone inte från en engelskspråkig horisont. Författaren baserar sitt terminologiska val — *legal linguistics* — bland annat på det franska *linguistique juridique* och det tyska *Rechtslinguistik* (s. 8). Jag använder här termen rättslingvistik som direktöversättning, i enlighet med bland annat rekommendationer från Forskningscentralen för de inhemska språken.²

I bokens andra avsnitt (kapitel 2–4) diskuterar författaren det rättsliga språkets funktioner och kännetecken samt den rättsliga terminologin. Vad gäller det förstnämnda identifierar författaren i kapitel 2 flera av det juridiska språkets olika funktioner. En av dessa, kanske en av de mest grundläggande, är att det juridiska språket konstituerar själva den rättsliga verkligheten. För att använda författarens egna ord: "Given that the law is a metaphysical phenomenon that is only 'alive' in language, it is only by language means that it is possible to change legal relationships" (s. 31). Rätten är således beroende av språket, av vad författaren kallar "the supernatural power of the Word" (s. 32). En annan forskare inom området rättslingvistik, Anne Lise Kjær, använder brottet stöld för att illustrera sambandet mellan rätten och språket. Man kan, säger hon, inte "se" en stöld. Vi kan observera ett antal handlingar i den fy-

¹ Se exempelvis Annabelle Mooney, "Heikki E.S. Mattila, Love of Language and the Law" i *International Journal for the Semiotics of Law* 2008, vol. 21, s. 93–95 och Hans Landqvist, "Comparative Legal Linguistics, Heikki E.S. Mattila" i *LSP & Professional Communication* 2007, vol. 7, nr. 2, s. 104–112.

² Enligt Forskningscentralen för de inhemska språken skall konceptet *vertaileva oikeuslingvistiikka* på svenska heta komparativ rättslingvistik, se http://www.kotus.fi/index.phtml?i=263&l=sv&s=2085#faq_263 (kontrollerad den 11 augusti 2008).

siska verkligheten men det är först med hjälp av språket som dessa handlingar förvandlas till brottet stöld. Med andra ord existerar de rättsliga begreppen inte utan språket, det finns ingen fysisk, juridisk verklighet.³ Givetvis har det rättsliga språket betydelse även på andra vis. Författaren diskuterar bland annat hur det kan användas för att stärka statsmakten och påskynda övergången från flera till endast ett nationalspråk, men även för att skydda minoritetsspråk (s. 53–58). Denna diskussion är av särskilt intresse då den inkluderar en analys av finskans och svenskans ställning som juridiska språk i Finland. Författaren pekar på hur den strävan efter språklig jämlikhet som en gång upphöjde finskan till en jämställd position nu istället verkar som ett skydd för det svenska juridiska språket i Finland.

Bokens tredje avsnitt (kapitel 5–8) utgör det egentliga komparativa elementet i form av en presentation av de viktigaste rättsliga språken; latin, tyska, franska och engelska. Valet av dessa språk motiverar författaren redan i bokens inledningskapitel. Kortfattat kan man säga att latinets närvaro motiveras av det romerska imperiets rättsliga och språkliga betydelse genom historien, franskans och engelskans av deras globala, rättsliga betydelse samt deras dominans inom den Europeiska Unionen medan tyskans närvaro förklaras av dess roll såsom det gemensamma rättsspråket i norra, centrala och östra Europa (s. 22–28).

Kapitel 6, 7 och 8 (avseende tyska, franska samt engelska) är

³ Anne Lise Kjær, "Ret og sprog i EU: Mangfoldighed, sprogforbistring — og grænser for integration?" i *Retfærd* 1998, vol. 4, s. 4–14, på s. 6–7.

huvudsakligen strukturerade på samma sätt. De inleds med en historisk introduktion till språket i fråga och i engelskans fall även själva common law systemet. Därefter behandlas respektive språks kännetecken. Bland mycket annat kommenteras det tyska juridiska språkets abstraktionsnivå (s. 175) och den juridiska engelskans rituella drag (s. 232). Slutligen diskuteras språkens internationella betydelse idag.

Kapitel 5 behandlar latinets betydelse som rättsligt språk. Det är av särskilt stort värde att författaren inte nöjer sig med en diskussion kring latinets historiska ställning och utveckling utan också lägger stor vikt vid latinets betydelse och potential som juridiskt språk i det nuvarande samhället. Författaren pekar på de faror som finns med anledning av den bristande internationella koherensen vad gäller latinska uttryck och koncept (s. 150–157). Han exemplifierar med en egen undersökning där latinska juridiska ordböcker på tyska, engelska, polska samt romanska språk jämförts. Undersökningen visade bland annat att tre fjärdedelar av innehållet i de engelskspråkiga ordböckerna skiljde sig från de tyskspråkiga ordböckerna. Författaren ger även exempel på latinska rättsliga koncept som inte härstammar från den romerska rätten utan utvecklats helt inom ramen för ett nationellt rättsligt system.⁴

Just risken för missförstånd med anledning av bristande språklig analys är en av huvud-

⁴ Undersökningen finns även tillgänglig i Heikki Mattila, "L'héritage latin dans les langages européens du droit" i M. Koskela med flera (red) *Porta scientiae I. Lingua specialis (ediderunt)*, Proceedings of the University of Vaasa nr. 95, Vaasa 2002, s. 50–66.

poängerna i "Comparative Legal Linguistics". I bokens fjärde avsnitt (kapitel 9) analyserar författaren hur olika rättsspråk dominerat och influerat genom historien, från latin till engelska. Denna diskussion leder vidare till en illustration av de faror som lurar vid juridisk översättning. Författaren demonstrerar bland annat hur likalydande koncept (exempelvis *jurisprudence/ giurisprudenza/ jurisprudencia/ jurisprudence*) kan ha varierande betydelse inom ramen för olika rättsliga traditioner (s. 261–265). För att undvika missförstånd krävs mer forskning. Författaren efterlyser forskning som kombinerar systematisk och djupgående rättslig analys av juridiska institutioner och koncept med en analys av deras språkliga dräkt. Traditionell komparativrättslig forskning saknar ofta den språkliga analysen medan exempelvis flerspråkiga juridiska ordböcker ofta saknar den rättsliga utredningen (s. 266).⁵ Som exempel på ett område där behovet av denna kombinerade rättsliga och språkliga analys är stort pekar författaren på processrätten och närmare bestämt frågan hur ett domsluts slutgiltiga karaktär anges. Den inom området varierande terminologin, vilken inkluderar olika moderna varianter av *res judicata*, skapar problem och missförstånd när en dom från en domstol i ett land skall verkställas av en domstol i ett annat land. Här krävs, enligt författaren, en studie som inte endast jämför det juridiska innehållet i begreppet inom olika rättssy-

stem, utan också hur begreppet uttrycks språkligt i exempelvis den juridiska litteraturen samt i beslut och domar. En sådan studie skulle ge en översikt över potentiella översättningsproblem och därmed göra oss bättre rustade att undvika missförstånd (s. 266–267). Författaren anknyter härmed till den pågående diskussionen om rättsligt samarbete och rättslig integration i Europa. Den som önskar harmonisera rättsliga koncept och institutioner i Europa måste handskas med kontinentens såväl rättsliga som språkliga pluralism.⁶

Avslutande kommentarer

"Comparative Legal Linguistics" skall, enligt förordet, fungera som lärobok och referensverk, till nytta för både översättare och jurister (s. xiv). Det står utom allt tvivel att författaren har lyckats i denna sin ambition. Boken — och även dess mycket omfattande och ämnesindelade litteraturförteckning — kommer att utgöra en naturlig startpunkt för alla som intresserar sig för det juridiska språket i någon form, vare sig de är forskare, översättare, jurister eller studenter. Det är ingen överdrift att utnämna boken till ett standardverk.

"Comparative Legal Linguistics" är inte endast läsvärd, den är dessutom läsbar. Diskussionen är lätt att följa och även kompli-

⁵ Problemen med flerspråkiga juridiska ordböcker har diskuterats av bland andra Gerard-René de Groot och Conrad J.P. van Laer, "The Dubious Quality of Legal Dictionaries" i *International Journal of Legal Information* 2006, vol. 34, s. 65–86.

⁶ För den som vill läsa vidare om dessa frågor rekommenderas Barbara Pozzo och Valentina Jacometti (red) *Multilingualism and the Harmonisation of European Law*, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2006 och Anne Lise Kjær, *Recht und Sprache in der Europäischen Union — Zur Rolle der Mehrsprachigkeit des EU-Rechts im Integrationsrechtlichen Prozess*, CORE working paper 3/1999, Copenhagen Research Project on European Integration, Köpenhamn 1999.

cerade sammanhang förklaras på ett lättfattligt och direkt sätt. Denna kvalitet, som alls icke är självklar i ett akademiskt verk, gör boken attraktiv för alla som är nyfikna på det juridiska språket.

I egenskap av icke finsktalande skandinav måste jag beklaga att originalets kapitel avseende det danska, finska, norska och svenska rättsspråket saknas i den engelska översättningen. Detta förklaras förvisso av att boken är riktad till en internationell publik och problemet reduceras också av det faktum att jämförelser sker med de nordiska språken i vissa delar av boken samt att den nordiska litteraturen kvarstår i källförteckningen. Detta förändrar emellertid inte att jag mycket gärna skulle ha tagit del av det utelämnade avsnittet med mer fyllig diskussion om de nordiska rättsspråken.

Slutligen skall det noteras att författaren på flera ställen i boken talar om att åstadkomma perfekta eller fullständiga översättningar och att eliminera samtliga felkällor vid översättning.⁷ Grundinställningen att en perfekt översättning är möjlig är givetvis öppen för teoretiska invändningar, åtminstone från dem som i likhet med Pierre Legrand håller överföring av rättsliga begrepp från en rättslig tradition till en annan för i grunden omöjligt.⁸ En sådan invändning skulle dock skjuta bredvid målet.

⁷ Se exempelvis s. 259 och 265.

⁸ Se exempelvis Pierre Legrand, "The Return of the Repressed: Moving Comparative Legal Studies beyond Pleasure" i *Tulane Law Review* 2001, vol. 75, s. 1033–1051 och densamme, "Issues in the Translatability of Law" i Sandra Bermann och Michael Wood (red) *Nation, Language and the Ethics of Translation*, Princeton University Press, Princeton 2005, s. 30–50.

Juridisk översättning sker, och måste ske, dagligen oavsett alla praktiska och teoretiska utmaningar. Man kan, som Kjær, tala om ett dagligt mirakel.⁹ Givet denna verklighet är det rimligt och logiskt att göra allt som står i vår makt för att undvika misstag och missförstånd vid juridisk översättning. Heikki Mattilas bok är ett mycket värdefullt bidrag till detta viktiga arbete. Det är ett nöje att få rekommendera "Comparative Legal Linguistics" till bredast möjliga läsekrets.

Mattias Derlén

⁹ Anne Lise Kjær, "The Every-Day Miracle of Legal Translation" i *International Journal for the Semiotics of Law* 2008, vol. 21, s. 67–72, på s. 67.